

PAPER DETAILS

TITLE: Istanbul Üniversitesi Türkiyat Mecmuası'nda Türk Tarihi (1925-1977) (Bibliyografik İnceleme)

AUTHORS: Sevda ÖZKAYA, Samet ÖNATA

PAGES: 97-117

ORIGINAL PDF URL: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/514781>

İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ TÜRKİYAT MECMUASI'NDA TÜRK TARİHİ (1925-1977) (BİBLİYOGRAFİK İNCELEME)

Sevda ÖZKAYA*
Samet ÖNATA**

Geliş Tarihi/Received Date: 15.01.2018-Kabul Tarihi/Accepted Date: 20.05.2018

Doi: 10.30913/alinterisosbil.379020

Atıf Künyesi: Özkaya, Sevda-Önata, Samet, "İstanbul Üniversitesi Türkiyat Mecmuası'nda Türk Tarihi (1925-1977) (Bibliyografik İnceleme)", *Alinteri Sosyal Bilimler Dergisi (ASOBİD)*, C. 2, S. 3, 2018, ss. 97-117.

Öz

Cumhuriyetin ilanından sonra Türkoloji alanında çalışmalar yapılması ve eserler ortaya konulması için 1924 yılında İstanbul Darülfünunu Edebiyat Fakültesine bağlı Türkiyat Enstitüsü kurulmuştur. Enstitünün çalışma talimatnamesine "*Enstitü tarafından neşredilecek mecmuanın hakk-ı tahriri tamamıyla Edebiyat Fakültesi Mecmuası talimatnamesine aittir*" ibaresi konularak Türkiyat Mecmuasının yayımlanması karara bağlanmıştır. 1925 yılı Ağustos ayında ilk sayısı yayımlanan mecmua günümüze değin Türk kültür hayatına dair çalışmalarına devam etmesine rağmen 1977 ile 1996 yılları arasında kesintiye uğramıştır. Çalışmamızda ilk sayı olan 1925 yılı Ağustos ayı ile 18. sayısı olan 1976 yılına ait Türk tarihine katkıda bulunmuş makalelerin bibliyografik incelemesi yapılarak, kronolojik sıralaması verilmiş ve mecmua içerisinde makaleler seçilerek özetleme ve değerlendirme yapılmıştır. Makale seçiminde Türk tarihine ve diline katkıda bulunmuş önde gelen isimlerin seçilmesinin yanı sıra makalelerin içeriği göz önünde tutularak "*Türk Tarihi Tezi*"nin öne sürdüğü tarih anlayışına uygun ve buna örnek olacak nitelikteki makalelerin seçilmesine özen gösterilmiştir. Mecmua içerisinde seçilen makalelerin özetlenmesi metoduyla Türk tarihinin bazı meselelerine ve bununla beraber makale yazarlarının hayatlarına ve eserlerine değinilmiştir. Ayrıca çalışmamızda mecmuanın tarihçesi, içeriği, misyonu ve vizyonu hakkında bilgiler verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Türkoloji, İstanbul Darülfünunu, Türkiyat Enstitüsü, Türkiyat Mecmuası, Türk Tarih Tezi, Bibliyografik İnceleme.

Turkish History in Istanbul University of Journal of Turkology (1925-1977) (Bibliographic Examination)

Abstract

After the proclamation of the Republic, Turkic Studies Institute affiliated to Istanbul University (Darülfünun) Literature Faculty was established in 1924 so as to carry out studies in the field of Turkology and to publish the works. By annexing the sentence to the Institute's regulation as "*The copyright of the journal published by the Institute entirely belongs to the regulations of the Faculty of Literature*", the publication of the Turkic Journal was determined to be published. Although the journal has continued the works on Turkish cultural life since it was first published in August 1925, it was interrupted between 1977 and 1996. In our study, the bibliographic examination of the articles in the first issue in August 1925 and 18th issue in 1976 which contributed to the Turkish history has been conducted, also chronological order has been given and summarizing and evaluation have been done by selecting articles from the journal. In the selection of the articles, in addition to choosing the names contributing to the Turkish history and language, by considering the contents, the articles supporting the "Turkish History Thesis" has been chosen meticulously. With the method of summarizing the articles selected from within the journal, some of the affairs of Turkish history, along with the lives and works of the article authors have been mentioned. Besides, our work provides the information about its history, contents, mission and vision of the journal.

Keywords: Turkology, Istanbul University (Darülfünun), Turkic Studies Institute, Turkic Studies Journal, Turkish History Thesis, Bibliographic Examination.

* Dr. Öğr. Üyesi, Kastamonu Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü Öğretim Üyesi

**Kastamonu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yakınçağ Tarihi Anabilim Dalı Yüksek Lisans Öğrencisi

GİRİŞ

Cumhuriyet'in ilanı ile birlikte kurucu kadro, yeni bir ideolojiyi yerleştirmek, kimlik inşası ve entelektüel, kültürel zemin için “*milli bilinç*” yolunu seçmiştir. Milli bilincin bir devlet veya millette meydana getirilmesinin en iyi yolu “*Tarih*” ilminden geçmektedir. Her devletin milli kimlik inşasında milli tarih anlayışı önemli bir yer kaplar. Yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti'nin milli kimlik anlayışına dayanan temelini meydana getirmek için Atatürk ilk olarak Türk Tarihi, Türk Dili, Türk Coğrafyası ve Türk Kültürü gibi alanlarda araştırmalar yapılması ve bu alanlarda eserler ortaya konulması için bir kurum teşkil edilmesini istemiştir. Bu istek üzerine çalışmalar başlanmış ve 1924 yılında İstanbul Darülfünunu Edebiyat Fakültesine bağlı “*Türkiyat Enstitüsü*” kurulmuş, müdürlüğüne Köprülüzâde Mehmed Fuad getirilmiştir (Güleç, 2012: 560). Daha sonra Atatürk, dil ve tarih alanında akademik çalışmaların yapılması için Türk Dil Kurumu, Türk Tarih Kurumu ve Türk Tarih Tezi'ni bilimsel temele oturtmak için Ankara Üniversitesi'ne bağlı Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi'ni kurmuştur (İnalçık, 2017: 259). Ayrıca Türk Tarih Kurumu önderliğinde Türk Tarihinin Ana Hatlarının belirlenmesi konusunda Türk Tarih Tezi oluşturulmuştur (Karapınar, 1992: 143).

Türk Milleti'nin varlığını ortaya koymasında “*milli tarih*” vazgeçilmez bir unsurdur. Yukarıda zikredilen kurumların da milli tarihe katkıları şüphesizdir. Çalışmamızda 1925 yılında yayın hayatına başlayan Türkiyat Mecmuası'nın içerisinden seçilen makaleler ile Türk tarihinin bazı meseleleri ve milli tarihe katkıları tespit edilmeye çalışılmıştır. Türk Tarih Tezi'nin de temeli olan Türk tarihinin bütüncül bir şekilde ele alınması ve sistematik bir şekilde araştırılması ve eleştirilmesine doğrudan yahut dolaylı yoldan sağladığı katkı ortaya konulmuştur. Bu sebeple mecmuanın tarihçesi, misyonu ve vizyonu, seçilmiş makalelerle ilişkilendireceğimiz Türk Tarih Tezi'nin amaç ve kapsamı hakkında bilgi verilmiştir.

1. Türkiyat Mecmuası

Türkiyat Enstitüsü'nün neşri olarak yayın hayatın başlayan mecmua, Enstitü'nün çalışma talimatnamesinin* 6. Maddesinde “*Enstitü tarafından*

* Enstitünün çalışma talimatnamesi aynen şöyledir: “Madde 1. Türklüğe ait bilumum marifet şubeleri hakkında tedkikat ve neşriyatta bulunmak ve Türkiye haricindeki müessesât-ı hârice ile tesis-i revâbit ederek beynelmîl bir merkez-i ilmi vazifesini ifa etmek maksadıyla İstanbul Darülfünunu Edebiyat Fakültesi'ne mülhak «Türkiyat Enstitüsü» teşkil edilmiştir.

Madde 2. Enstitünün bir müdürü, bir kâtabi ve ihtiyaca göre asistan, muhafız ve hademesi olacaktır.

Madde 3. Enstitünün idaresi salâhiyet-i kâmile ile bir müdüre aittir.

Madde 4. Enstitü müdürü Türkiye'ye ait tedkikat ve neşriyat ile maruf müderrisler meyanmda Maarif vekili tarafından intihab ve tasdik-i âliye arz olunur.

Madde 5. Müdür olan bu müderrise bu vazifeden dolayı ayrı bir ücret verilmez. Diğer müstahdemin maaş ve ücretleri, Edebiyat Fakültesi bütçesinden tesviye olunur.

neşredilecek mecmuanın hakk-ı tahrîri tamamıyla Edebiyat Fakültesi Mecmuası tâlimatnâmesine aittir" ibaresi eklenilerek "Türkiyat Mecmuası" karara bağlanmıştır (Tıgılı, 2006: 593).

Ağustos 1925'te neşredilen birinci cildinin başında yer alan bilgilere göre Türkiyat Mecmuası; Türklerin lisan ve edebiyat, tarih, coğrafya ve etnografyasına ait tetkikler ve vesikalar mecmuası şeklinde çıkacaktır. Başlangıçta "yılda ikiden az ve dörtten fazla olmamak üzere yayımlanacaktır" ifadesi yer almasına rağmen bu düşünce fiiliyata geçememiştir. Mecmua, Türkoloji alanında yeni çalışmalara yer vermekle beraber Batı dünyasını da bu çalışmalardan haberdar etme gayesi güttüğü için çeşitli dillerdeki tercümelere de geniş bir biçimde yer vermiştir (Güleç, 2012: 561). Ayrıca mecmua bu gaye ile Türkoloji alanında çalışacak Batılı araştırmacılara da kaynak olmuştur.

Türkiyat Enstitüsü ve Mecmuası'nın logosu "*Karlı Tanrı Dağlarının Önünde Meşale Tutan Bozkurt*" olmakla beraber "*Türk'ün İlim Ateşi Tütsün*" anlamına gelmektedir. Bu logoyu enstitünün ve mecmuanın müdürü Köprülü'ye Atatürk söylemiştir. Logonun mana ve ehemmiyetine bakılacak olursa Atatürk'ün tarihî ve coğrafi bir tespit yaptığı da ortaya çıkmaktadır.

Türkiyat Mecmuası, Ağustos 1925-1977 tarihleri arasında 18 cilt olarak yayımlanmıştır. Mecmuanın bazı ciltleri bir takım olaylara ve kişilere ithaf edilmiştir. İlk olarak IV. cilt, 18 Ağustos 1934'te toplanan İkinci Dil Kurultayı'na ithaf edilmiştir. X. cilt ve XV. cilt, Türkiyat Enstitüsü ve Mecmuası'nın kurucu müdürü Ord. Prof. Dr. M. Fuad Köprülü'ye, XVII. cilt, Malazgirt Meydan Savaşı'nın 900. yıldönümüne, XVIII. cilt ise Türkiyat Mecmuası'nın kuruluşunun 50. yıldönümüne ithaf edilmiştir (Tıgılı, 2006: 595).

Mecmuanın 1925 ve 1928 yıllarında çıkan ilk iki cildi Arap harfleriyle basılmıştır. Ayrıca mecmuanın alt bölümleri şunlardır:

- Tetkikler/Makaleler
- Kitap tahlil ve tenkitleri
- Notlar ve Vesikalar
- Haberler

Türkiyat Mecmuası'nda başta M. Fuad Köprülü olmak üzere M. Münir Aktepe, Reşit Rahmeti Arat, Necip Âsım, Nihad Sâmî Banarlı, Ömer

Madde 6.Enstitü tarafından neşredilecek mecmuanın hakk-ı tahrîri tamamıyla Edebiyat Fakültesi Mecmuası tâlimatnâmesine aittir.

Madde 7. Enstitü tarafından neşredilecek sair âsârın tab'ı ve tahrir ücretleri Vekâlet bütçesinden temin olunur.

Madde 8. İşbu tâlimatnâmenin icrâ-yı ahkâmına Maarif vekili memurdur." Ayrıca bkz. Mustafa Özkan, "Kuruluşunun 70. Yılında Türkiyat Enstitüsü", *İÜ Türkiyat Mecmuası*, C.20, 1997, s.1-2.

Lütfi Barkan, Cavit Baysun, Ahmet Caferoğlu, Osman Turan, Akdes Nimet Kurat, Midhat Sertoğlu, Faruk Sümer, Z. Velidi Togan, Cavit Orhan Tütengil, M. Çağatay Uluçay, İsmail Hakkı Uzunçarşılı, M. Şerafettin Yaltkaya, Ramazan Şeşen gibi Türk tarihçiliğinin önde gelen isimlerinin yanı sıra Barthold, Eberhard, Gibbons, F. Carl Giese, B. Lewis, H. Ritter, Franz Taeschner, Wilhelm Thomsen, P. Wittek gibi yabancı tarihçilerin araştırma ve inceleme yazıları yer almıştır (Güleç, 2012: 561).

Mecmua'nın müdürlüğünü 1925-1939 yılları arasında Ord. Prof. Dr. Mehmed Fuad Köprülü, 1940-1949 yılları arasında Ord. Prof. Dr. Reşid Rahmeti Arat, 1951-1958 yılları arasında Ord. Prof. Dr. Mehmed Cavid Baysun, 1964-1965 yılları arasında Prof. Dr. Fahir İz, 1968-1972 yılları arasında Prof. Dr. Ahmet Caferoğlu, 1973-1978 yılları arasında Prof. Dr. Mehmet Kaplan yapmıştır (Özkan, 1997: 9, Güleç, 2012: 561, Birinci, 1985: 582).

Enstitünün kurulmasına ön ayak olan Gazi Mustafa Kemal Atatürk, mecmuayı takip etmekten de geri kalmayıp mecmuada yazılan bazı yazılara tenkitte bulunmuştur. Atatürk, I. ciltte yer alan Köprülüzade Mehmed Fuad Bey'in "Sadri Maksudof: Çinlilerle Moğolların "Hüvey-Hu"ları ve Orhun Kitâbelerinin Oğuzları" isimli yazısını ve III. ciltte yer alan Josef Strzygowski'nin "Türkler ve Orta Asya San'atı Meselesi" başlıklı yazısını incelemiş, bazı yerlerin altını çizmiş ve notlar almıştır (Tıǧlı, 2006: 596).

Mecmua, 1925 yılından 1977 yılına kadar şekil ve içerik bakımından pek değişikliğe uğramamasına rağmen dildeki sadeleşme, harf inkılabı ve soyadı kanunu gibi düzenlemeler içerikte kendini hissettirmiştir.

İstanbul Üniversitesi Türkiyat Mecmuası'nda Türk Tarihi ile ilgili yazılan makalelerin, notların ve vesikaların künyeleri ve kronolojik sıraları şöyledir: Mecmua içerisinden seçilen makalelerin künyesi kalın punto olarak gösterilmiştir.

- Köprülüzade Mehmed Fuad, "Lütfi Paşa", C.1, 1925, s.119-150.
- Gize Friederich, Çev. Köprülüzade Ahmed Cemal Bey, "Osmanlı İmparatorluğunun Teşekkülü Meselesi", C.1, 1925, s.151-171.
- Wilhelm Barthold, Çev. Ragıp Hulusi Bey, "Kutadgu Bilig'in Zikrettiği Buğra Han Kimdir?", C.1, 1925, s.221-226.
- Köprülüzade Mehmed Fuad, "Harzemşahlar Tarihine Aid", C.1, 1925, s. 251-254.
- Fuad Köprülü, "Anadolu Beylikleri Tarihine Aid Notlar", C.2, 1928, s.1-32.
- Wilhelm Thomsen, "Şarki Türkistanın Mazisine Dair", C.2, 1928, s.33-60.
- Abdülkadir Başkurdistanlı, "Türk Rivâyetlerinde Bozkurt", C.2, 1928, s.131-138.

- French Teshanor, “*Osmanlılarda Coğrafya*”, C.2, 1928, s.271-314.
- Zeki Velidi Togan, “*Kert mi Kürt mü?*”, C.2, 1928, s.393-396.
- Abdülkadir Başkurdistanlı, “*Bozkurt Hakkında*”, C.2, 1928, s.397-398.
- Fuad Köprülü, “*İlk Osmanlı Sikkeleri Hakkında*”, C.2, 1928, s.410-411.
- Fuad Köprülü, “*Germiyan Beğliği Tarihine Ait*”, C.2, 1928, s.412-414.
- Fuad Köprülü, “*Aydınogulları*” Tarihine Ait, C.2, 1928, s.417-426.
- Michael Kmosko, “*Araplar ve Hazarlar*”, C.3, 1935, s.133-156.
- Akdes Kurat, “*Bizansın Son ve Osmanlı'nın İlk Tarihçileri*”, C.3, 1935, s.185-206.
- İsmail Hakkı Uzunçarşılı, “*Kıbrıs Fethi ile Lepant (İnebahtı) Muharebesi Sırasında Türk Devleti ile Venedik ve Müttefiklerinin Faaliyetine Dâir Bazı Hazine-i Evrak Kayıtları*”, C.3, 1935, s.257-292.
- Ahmet Caferoğlu, “*Uygurlarda Hukuk ve Maliye Istılahları*”, C.4, 1934, s.1-44.
- H. Ritter, “*Ata Binmek Ok Atmak*”, C.4, 1934, s.45-48.
- Akdes Kurat, “*Peçeneklere Dair Araştırmalar*”, C.5, 1936, s.101-140.
- İsmail Hakkı Uzunçarşılı, “*Halil Hamid Paşa*”, C.5, 1936, s.213-268.
- Fevzi Kurtoglu, “*XVI. Asrın İlk Yarımında Gelibolu*”, C.5, 1936, s.291-306.
- Reşid Rahmeti Arat, “*Fatih Sultan Mehmed'in Yarlığı*”, C.6, 1939, s.286-322.
- İsmail Hakkı Uzunçarşılı, “*Cezayirli Hasan Paşaya Dair*”, C.7, 1942, s.17-40.
- Wolfram Eberhard, “*Çin Kaynaklarına Göre Orta ve Garbî Asya Halklarının Medeniyeti*”, C.7, 1942, s.125-191.
- Osman Turan, “*İlig Ünvanı Hakkında*”, C.7, 1942, s.192-199.
- Tayyip Gökbilgin, “*Macaristandaki Türk Hakimiyeti Devrine Ait Bazı Notlar*”, C.7, 1942, s.200-211.
- Helmuth Ritter, “*Mevlana Celaleddin Rumi ve Etrafındakiler*”, C.7, 1942, s.268-281.
- M. Tayyip Gökbilgin “*XVI. Asır Başlarında Osmanlı Devleti Hizmetindeki Akkoyunlu Umerası*”, C.9, 1951, s.35-46.
- M. Cavit Baysun, “*Müverrih Raşid Efendi'nin İran Elçiliğine Dair*”, C.9, 1951, s.145-150.
- Faruk Sümer, “*Yıva Oğuz Boyuna Dair*”, C.9, 1951, s.151-166.
- Ömer Lütfi Barkan, “*Tarihi Demografi Araştırmaları ve Osmanlı Tarihi*”, C.10, 1953, s.1-26.

- Faruk Sümer, “*Döğörlere Dair*”, C.10, 1953, s. 139-158.
- Hrand D. Andreasyan, “*Ermeni Seyyahı Polonyalı Simeon'un Seyahatnamesi (1608-1619)*”, C.10, 1953, s.269-276.
- Bernard Lewis, “*İzlanda'da Türkler*”, C.10, 1953, s.277-284.
- M. Çağatay Uluçay, “*Manisa Şer'îye Sicillerine Dair Bir Araştırma*”, C.10, 1953, s.285-298.
- M. Münir Aktepe, “*XIV. ve XV. Asırlarda Rumeli'nin Türkler Tarafından İskanına Dair*”, C.10, 1953, s.299-312.
- M.Cavid Baysun, “*Hasan-Beyzade Ahmed Paşa*”, C.10, 1953, s.321-340.
- Robert Anhegger, “*Hezarfen Hüseyin Efendi'nin Osmanlı Devlet Teşkilatına Dair Mülâhazaları*”, C.10, 1953, s.365-393.
- Ali Tanoğlu, “*İskan Coğrafyası: Esas Fikirler, Problemler ve Metod*”, C.11, 1954, s.1-32.
- M. Münir Aktepe, “*Damat İbrahim Paşa Devrinde Laleye Dair Bir Vesika*”, C.11, 1954, s.115-130.
- Fevziye Abdullah, “*Süleyman Hüsnü Paşa İle Namık Kemal'in Münasebatı ve Muhaberatı*”, C.11, 1954, s.131-152.
- C. Orhan Tütengil, “*Ziya Gökalp'in Diyarbekir Gazetelerindeki İlk Yazıları*”, C.11, 1954, s.153-156.
- M. Cavid Baysun, “*Cevdet Paşa, Şahsiyetine ve İlim Sahasındaki Faaliyetine Dair*”, C.11, 1954, s.213-230.
- Henrik Samuel Nyberg, “*Şark Tedkikleri Ve Avrupa Medeniyeti*”, C.12, 1955, s.1-14.
- İsmail Hakkı Uzunçarşılı, “*İkinci Abdülhamid'in Alman İmparatoruna Çekmiş Olduğu Bir Telgraf*”, C.12, 1955, s.135-144.
- Midhat Sertoğlu, “*Osmanlı Tarihinin Kaynakları Hakkında Bazı Düşünceler*”, C.12, 1955, s.145-154.
- M. Münir Aktepe, “*Vak'anüvis Raşid Mehmed Efendi'nin Eşref Şah Nezindeki Elçiliği Ve Buna Tekaddüm Eden Siyasi Muhabereleler*”, C.12, 1955, s.155-178.
- İbrahim Kafesoğlu, “*Büyük Selçuklu Veziri Nizamü'l-Mülk'ün Eseri, Siyasetname ve Türkçe Tercümesi*”, C.12, 1955, s.231-256.
- M. Cavit Baysun, “*Evliya Çelebi'ye Dair Notlar*”, C.12, 1955, s.257-264.
- M. Münir Aktepe, “*Hoca Sa'deddin Efendi'nin Tâcü't-Tevarih'i ve Bunu Zeyli Hakkında*”, C.13, 1958, s.101-116.
- İbrahim Kafesoğlu, “*Selçuk'un Oğulları ve Torunları*”, C.13, 1958, s.117-130.
- John R. Walsh, “*Müverrih Âli'nin Bir İstidanâmesi*”, C.13, 1958, s.131-140.

- M. Fuad Köprülü, “Orta-Asya Türk Dervişliği Hakkında Bazı Notlar”, C.14, 1965, s.259-262.
- Ramazan Şeşen, “Eski Araplara Göre Türkler”, C.15, 1969, s.11-36.
- Yusuf Blaşkoviç, “Köprülü Mehmed Paşa'nın Macarca Bir Ahdnâmesi”, C.15, 1969, s.37-43.
- H. J. Kisling, “Sultan Bayezîd II ve Françesko II Gonzaga”, C.15, 1969, s.47-73.
- Cengiz Orhonlu, “Gemicilik”, C.15, 1969, s.157-169.
- Cengiz Orhonlu, “Lipkalar”, C.16, 1971, s.57-87.
- Ahmet Caferoğlu, “İlk Anadolu Vatan Kültürü Kurucuları”, C.17, 1972, s.1-12.
- Kreskai Miklos, “Yurd Kurma Hakkında”, Çev. M. Tayyib Gökbilgin, C.17, 1972, s.13-20.
- Hamid Z. Koşay, “Malazgird'de Buluşanlar”, C.17, 1972, s.69-76.
- C. Cahen, “İslam Kaynaklarına Göre Malazgirt Savaşı”, Çev. Zeynep Kerman, C.17, 1972, s.77-100.
- Ramazan Şeşen, “Alparslan'ın Hayatı İle İlgili Arapça Kaynaklar”, C.17, 1972, s.101-112.
- Harold Bowen, “İlk Selçuklu Vezirlerine Dair Notlar”, Çev. Aliye Toker, C.17, 1972, s.125-132.
- Mehmet Kaplan, “Ziya Gökalp ve Yahya Kemal'e Göre Malazgirt Savaşının Mana ve Ehemmiyeti”, C.17, 1972, s.149-164.
- Sir Gerard Clauson, “Tonyukuk Abidesi Hakkında Bazı Notlar”, C.18, 1976, s.141-148.

2. Türk Tarih Tezi

Birinci Dünya Savaşı ve onu takip eden yıllarda tarih, emperyalist devletlerin yaptığı işleri meşrulaştırma politikasının bir aracı haline gelmiş, galip devletler işgal ettikleri yerleri tarihi sebeplere bağlamaya başlamışlardı. Zira tarih devletlerin, milletlerin varlık ve sürekliliklerinin göstergesidir. Bir milletin hafızası manasına gelen, devletlerin mevcut durumda ve gelecekte içeride ve dışarıda karşılaşılabilecek problemlere yönelik çözümler üretmelerinde yol gösterecek olan tarih bilinci stratejik öneme sahiptir. Tarih bilimi ve bilincinin bu hayati öneminin farkında bir devlet kurucu olarak Atatürk bu konuda çalışmalar yapılmasına önayak olmuştur.

Nitekim 1927-1928'li yıllarda milliyetçi tavrıyla Türk tarihinin “Orta Asya'dan Cumhuriyet'e” bir bütün olarak ele alınması gerekliliği ilkokul tarih kitaplarında yer almaya başlamıştır. Tarih derslerinin hedefi “Çocuklara Türk Milleti'nin mazisi hakkında malumat verip onlarda milli şuuru uyandırmak...” gibi önemli bir ülküye hizmet etmektedir (Öz, 2012: 50).

Türk Tarih Tezi'nin oluşturulmasında çok emeği geçen Afet İNAN, Atatürk'le bir anısını şöyle aktarıyor; “1928 yılında Fransızca coğrafya

kitaplarının birinde Türk halkının sarı ırka mensup olduğu ve Avrupa zihniyetine göre ikinci sınıf bir insan tipi olduğu yazılı idi. Kendisine gösterdim. Böyle midir dedim... Hayır olamaz. Bunun üzerinde meşgul olalım, sen çalış dediler.” (Karapınar, 1992: 143-144). İşte Türk Tarih Tezi’ne giden yolda böyle durumlar yaşanmış ve bunun üzerine Türk Tarihi ile çalışmalar hızlanmıştır. 1930 yılına gelindiğinde ise “*Türk Ocağı Türk Tarihi Tetkik Cemiyeti*” kurularak, tarih alanında kurumsallaşmaya gidilmiş ve bu durum daha sonra Türk Tarihi Tetkik Cemiyeti ve en son Türk Tarih Kurumu adını almıştır (Avcı, 2005: 18). 1930 yılında Türk Ocakları’nın Türk Tarihinin Ana Hatları adlı eseri yayımlanmıştır. Türk Tarih Tezi, Türk tarihinin dünya tarihi içerisinde yeniden kurulmaya çalışılmasıdır. Enver Ziya Karal’a göre Batı emperyalizmine ve kilise tarihine karşı bir savunma tarihçiliğidir (Avcı, 2005: 15). Atatürk, Türk Tarih Tezi ile hem dünya tarihini, medeniyet tarihini ve Türk tarihini açıklayan ve açıklamak isteyen bazı iddiaları ileri sürmüş hem de bu iddiaları ilim adamlarının tetkikine sunmuştur. Türk Tarih Tezi, genel hatlarıyla insanlık ve medeniyet üzerinde Türklerin oynadıkları rol hakkında mümkün ve muhtemel görüşleri içermektedir (Altınışık, 2011: 65).

Atatürk’ün üzerinde durduğu temel meseleler şunlardır:

- Medeniyetin ortaya çıkış yeri ve beşiği neresidir?
- İlk medeniyetin yaratıcısı kimlerdir?
- Türklerin cihan tarihinde ve dünya medeniyetinde yeri nedir?
- Türkler hangi ırka mensuptur?
- Anadolu’nun en eski yerli halk kimlerdi?
- Anadolu’da ilk medeniyet nasıl kurulmuş ve Anadolu’ya ilk medeniyet nasıl getirilmiştir?
- Türklerin bir aşiret olarak, Anadolu’da devlet kurmaları bir tarih efsanesidir. Şu halde bu devletin kuruluşu için başka bir izah bulmak lazımdır.
- İslam tarihinin gerçek hüviyeti nedir? Türklerin İslam tarihinde rolü ne olmuştur? . (Avcı, 2005: 16), (Altınışık, 2011: 66).

Burada temel vurgu Türk’ün kutsallığı olmuştur. Ayrıca dünya medeniyetinin yaratıcı ırkının Türk ırkı olduğu vurgusu da yapılmıştır (Akman, 2011: 86). Bu bilinç ile milli tarih yazımı ön plana çıkmıştır.

Türk Tarih Tezi ile hem emperyalist hem de İslâmî bir tarih yazımı geçersizleştirilmeye çalışılmıştır. Tez, Türklerin tarihin kurucu öznesi olduğunun vurgulandığı, bir bakıma Türk-merkezli bir tarih yazımı olarak şekillendirilmek istenmiştir (Akman, 2011: 94).

İşte bir bütün olarak, Türkiyat mecmuası içerisinde yer alan makaleler, araştırmalar, tenkitler Türk tarihinin yukarıda belirtilen meselelerine ışık tutmaya çalışarak, dil, edebiyat, tarih, folklor açısından Türk kimliğinin yeniden ve bilimsel bir metotla inşasına hizmet etmiştir. Bu

mecmuanın içerisinde seçmiş olduğumuz makaleler, her birine örnek teşkil etmesi göz önünde bulundurularak seçilmiştir. Bir bibliyografya çalışması, bir tanıtım ve değerlendirme amacı taşıyan bu çalışmada da görüleceği üzere geçmişten bugüne yayın hayatına devam eden mecmua Türk tarihinin önemli kaynaklarından birisidir.

3. Mecmua İçerisinden Türk Tarihine Dair Seçilen Makaleler ve Özetleri

3.1 Seçilen Makalelerin Künyeleri

- Akdes Nimet Kurat, «Bizans'ın Son ve Osmanlı'nın İlk Tarihçileri», C.3, 1935, s.185-206.
- Osman Turan, «İlig Ünvanı Hakkında», C.7, 1942, s.192-199.
- Ömer Lütfi Barkan, «Tarihi Demografi Araştırmaları ve Osmanlı Tarihi», C.10, 1953, s.1-26.
- İsmail Hakkı Uzunçarşılı, «İkinci Abdülhamid'in Alman İmparatoruna Çekmiş Olduğu Bir Telgraf», C.12, 1955, s.135-144.
- M. Fuad Köprülü, «Orta-Asya Türk Dervişliği Hakkında Bazı Notlar», C.14, 1965, s.259-262.
- Ahmet Caferoğlu, «İlk Anadolu Vatan Kültürü Kurucuları», C.17, 1972, s.1-12.

3.2 Seçilen Makalelerin Özetleri

Akdes Nimet Kurat, «Bizansın Son ve Osmanlının İlk Tarihçileri», C.3, 1935, s.185-206.

Kurat, makalesinde 1446 Mora Seferi'ni örnek alarak, Bizans ve Osmanlı tarihçiliğine değinmektedir. Makalede Bizans'ın son dört tarihçisinin, Laonikos, Dukas, Phrantzes, Kritovulos'un ismi geçmekle beraber Laonikos ismi üzerinde daha çok durulmuştur. Laonikos'un eserinin uzun yıllar boyunca Batı'da Osmanlılar hakkında tek kaynak mahiyetinde olduğunu ve eserin Latinceye ve Fransızcaya çevrildiğini dile getirmiştir.

Kurat, Türk tarihçileri arasında Aşıkpaşazade, Neşri, Bihişti, Enveri, Hoca Sadettin Efendi ve Gelibolulu Mustafa Ali gibi isimleri zikretmiştir.

Kurat, 1446 Mora Seferi konusunda Türk ve Bizans tarihçilerinin tarih yazımı hakkında çıkarımlar ve kıyaslamalar yapmıştır. Ayrıca, Türk tarihçiliğinde Mora Seferi'nin yazımının çok kısa olduğunu, Bizans tarihçiliği ile desteklenmesinin gerekliliği üzerinde durulmuştur.

Tarihçilik açısından bir değerlendirme yapan Kurat, Türk tarihçilerinin Laonikos seviyesine gelemediğinden yakınmaktadır. Fakat makalenin ana konusu; sadece Mora Seferi için değil Osmanlı klasik dönemi tarih incelemelerinde Bizans tarihinden ve tarihçilerinden yararlanılmasının gerekliliğidir.

Osman Turan, “*İlig Ünvanı Hakkında*”, C.7, 1942, s.192-199.

Turan, makalesinde milli kaynakların ve kelimelerin yabancı dillerde yazılıp telaffuzların değişmesi ile alakalı bir örnek olan «İlig» unvanını değerlendirmeye tabi tutmuştur.

Ünvanın kökenine, ne anlam ifade ettiğine, hangi devletler tarafından hangi dönemde ne maksatla kullanıldığına dair açıklamalarda bulunmuştur.

Bu unvanın üzerinde durmasının amacını ise; Türk hukuk müesseselerinin, içtimai teşkilatının anlaşılmasında Türk ad ve unvanlarının kullanımının çok önemli olduğunu ayrıca dilin yozlaşmasına karşı çıktığını, bir dilin kelime tarihinin o dili konuşan milletin kültür ve düşüncesi tarihi olarak açıklamıştır.

Makale, Türkçe unvan olan “*İlig*”i örnek olarak tarih-dil ilişkisine değinmiştir. Milli tarih yazımının en önemli kurallarından biri de dile ait kelimelerinin korunması, yozlaştırılmaması ve milli bir tarih yazımında kullanılmasıdır.

Ömer Lütfi Barkan, “*Tarihi Demografi Araştırmaları ve Osmanlı Tarihi*”, C.10, 1953,s.1-26.

Barkan, makalesinde Osmanlı tarihçiliğinin dünya tarihçiliği yanında mevkii alabilmesi için «Tarihi Demografi» ye ihtiyaç olduğundan bahsetmektedir.

Tarih ve demografi ilminin iç içe oluşu, demografik tarih görüşünün önemi, tarih yazımında demografinin göz ardı edilmemesinin gerekliliği anlatılarak demografinin faydalarına, demografinin kaynakları olan tahrir defterlerinin Osmanlı’daki ve Avrupa’daki durumlarına ve bu defterlerin önemine değinmiştir.

Barkan, ayrıca 16. yüzyıl Osmanlı tahrir defterini inceleyerek dönemin nüfusunu tespit etmiştir. Fakat bunun doğruluğunu ve sıhhatini kesin görmeyerek, Fernand Braudel’in «*Akdeniz*» adlı eseriyle Osmanlı tahrir defterini kıyaslamıştır. Barkan, tahrir defterinden aldığı bilgilerle Osmanlı şehirlerinden bazılarını da tablolar şeklinde göstermiştir.

Sultan Süleyman tahrirlerine göre 1520-1530 yılları arasında Türkiye’de nüfusun yayılışı (Barkan, 1953: 11).

İstanbul Üniversitesi Türkiyat Mecmuası'nda Türk Tarihi...

Vilâyetler	Hané adedi			Hano yekûnu	5 emsâline göre hesaplanan nüfus sayısı
	Müslim	Hıristiyan	Yahüdi		
Anadolu a)	540.983	4.471	—	545.434	2.727.170
Karaman b)	143.254	2.448	—	145.702	728.510
Zülkadriye c)	66.776	2.687	—	69.463	347.315
Diyaribekir d)	72.675	11.979	—	84.654	423.270
Rum e)	118.683	15.287	—	173.920	869.600
Arap f)	131.399	444	—	131.843	659.215
Yekûn	1.073.750	77.266	—	1.151.016	5.755.080
Rumeli g)	211.788	824.613	4.081	1.040.457	5.202.285
İstanbul şehri h)	(?)	(?)	(?)	(?)	400.000 (?)
Yekûn					5.602.285
U. yekûn					11.357.365

F. Braudel'in "Akdeniz" adlı eserindeki dünya nüfusu (Barkan, 1953: 15).

A Bloku		B Bloku	
	milyon nüfus		milyon nüfus
İspanya	8	Avrupa Türkiyesi	8
Portekiz	1	Asya Türkiyesi	8
Fransa	16	Mısır	2-3
İtalya	12,5-13	Şimali Afrika	2-3
Yekûn	37 5-88	Yekûn	20-22

İsmail Hakkı Uzunçarşılı, "İkinci Abdülhamid'in Alman İmparatoruna Çekmiş Olduğu Bir Telgraf", C.12, 1955, s.135-144.

Uzunçarşılı makalesinde; önce 1876 Ayastefanos daha sonra 1877 Berlin antlaşmalarıyla sorun haline gelen Karadağ ile ilgili Sultan II. Abdülhamid'in Alman İmparatoru I. Vilhelm'e göndermiş olduğu telgraftan bahsetmektedir. Neden Alman İmparatoruna telgraf çekildiği konusuna gelinecek olursa Osmanlı İmparatorluğu'nun 1870'li yıllarda dönemin siyasi cereyanları neticesinde Alman İmparatorluğu ile siyasi bir yakınlaşması söz konusudur.

Uzunçarşılı, telgrafın müsveddesinin dönemin Başvekili Said Paşa'nın "Hatırat"ında ve Yıldız evrakını baştanbaşa araştıran, inceleyen İbnülemin Mahmud Kemal Bey'in "Son Sadrazamlar" isimli eserinde de geçmediğini dile getirmektedir. Bu durumdan gündemdeki önemli meselelerin kayıtlarının padişah nezdinde bulunduğu sonucu ortaya çıkmaktadır.

Uzunçarşılı, telgraf müsveddesinde değişikliklerin yapıldığını da yazısında okuyucular ile paylaşmıştır. Telgraf metni içerisinde geçen "Müslüman" lafzının telgraftan çıkarıldığı ayrıca metne Alman Prensi "Bismark" ın da isminin eklendiği görülmektedir.

Dönemin siyasi manevraları incelendiğinde 1870 yılı öncesi İngiltere ve Rusya gibi devletlerle yakınlaşma görülürken 1870 ve sonrasında bu devletlere karşı Alman İmparatorluğu müttefikliği tercih edilmiş ve bu ittifaklar neticesinde dönem dönem tavizler verildiği de yukarıdaki paragraftan anlaşılmaktadır.

M. Fuad Köprülü, “Orta-Asya Türk Dervişliği Hakkında Bazı Notlar”, C.14, 1965, s.259-262.

Köprülü bu makalesinde Ali Şir Nevâi’nin «Nesaimü’l-muhabbe» adlı eserinden çıkardığı notları okuyucu ile paylaşmıştır. Makalede geçen yazıların ve bilgilerin «İlk Mutasavvıflar» adlı kitabında da mevcut olduğunu belirtmiştir. Makalesinde Hoca Ahmet Yesevi ile uzak veya yakın alakaları bulunan Türk Sufilerinin isimlerini ve bu sufiler hakkında bir iki cümlelik kısa bilgiler vermiştir.

Orta Asya (Türkistan) coğrafyasında bu isimler arasında Kutbeddin Haydar, Korkut Ata, Hâkim Süleyman Ata, İsmail ve İshak Ata, Hoca Bahaeddin, Hoca Bayezid, Ali Ata ve Kılıç Ata gibi isimler zikredilmektedir. Türk Tarih Tezi’nin amacı bağlamında “Türk Sufiliği” tarihsel bir bütünlük içinde incelendiğinde; Türkistan coğrafyasında başlayan “Türk Sufiliği”, Türk göçleri sebebiyle Anadolu coğrafyasına da intikal etmiş, Anadolu, Rumeli ve Balkanların Türkleşmesinde etkin bir rol oynamıştır. Anadolu coğrafyasında bu rolü Ahi Evran, Hacı Bektaş Veli, Yunus Emre ve Mevlana gibi isimler oynamıştır.

Sonuç olarak; dervişlik veya sufilik müessesesi Türkistan veya Anadolu’daki Türk devletlerinin, vatan edindiği toprakları Türkleştirme ve Müslümanlaştırma konusunda vazgeçilmez bir unsur olduğu aşikârdır.

Ahmet Caferoğlu, “İlk Anadolu Vatan Kültürü Kurucuları”, C.17, 1972, s.1-12.

Caferoğlu, Anadolu’da yeni yerleşik bir vatan kurma teşebbüsünün Selçuklular ile meydana geldiğini ve Selçuklu kültürünün Orta-Asya Türk kültürünün devamı olduğundan bahsetmektedir.

Dandakan ve Malazgirt savaşlarının bu kültürün hazırlayıcısı olduğunu dile getirmektedir. Fakat bu tarihlerden önce Türk boylarının Anadolu’ya geldiğini ancak vatan kültürü oluşturamadıklarını ifade etmiştir.

Selçukluların, Anadolu coğrafyasına alışmalarının uzun zaman aldığını, bu coğrafyaya geldikten sonra Bizans ile akrabalık bağlarının kurulduğunu ifade etmektedir.

Caferoğlu makalesinde ayrıca Selçukluların Türk kültürünü yaşamaya ve yaşatmaya çalıştığını, milli kültür için ise Arap ve Fars kültürüne savaş

İstanbul Üniversitesi Türkiyat Mecmuası'nda Türk Tarihi...

açtığını belirtmiştir. İslamiyet'ten dolayı Arap ve Fars kültürüne yakınlık olmasına rağmen mimari kültür alanında Selçuklular taviz vermemiştir.

Ayrıca Caferoğlu, Türkiye Selçukları devrinde, Anadolu'da Türk kültürü, İran, Arap ve Bizans kültür çatışmasını da belirtmiştir. Buna rağmen Türk kültür varlığı muhafaza edilmiştir.

Makale Yazarlarının Hayatları ve Eserleri **Akdes Nimet Kurat ve Hayatı**

Türk tarihçiliğinin önde gelen isimlerinden Kurat, Tataristan'ın Berkete köyünde 1902 yılında dünyaya gelmiştir (Şakiroğlu, 2002: 430). Eğitimini liseye kadar Rus okullarında almasına rağmen, ailesinin, çevresinin özellikle de Türkçü Hadi Atlası'nın[†] Kurat'ın tarihçiliğinde ve fikirlerinde önemli tesirleri olmuştur (Vurgun ve diğerleri, 2012: 118). 1924'te Türkiye'ye gelen Kurat, bu tarihten itibaren Türkiye Cumhuriyeti Devleti vatandaşlığına geçerek 1925'te Türkiyat Enstitüsü'nde Köprülü'nün asistanı olarak çalışmaya başlamış, Türkiyat Enstitüsü ile birlikte Kurat'ın akademik hayatı şekillenmiştir (Vurgun ve diğerleri, 2012: 118, Şakiroğlu, 2002: 430). 1929 yılında ise doktora çalışması yapmak üzere Almanya'ya gönderildi ve 1933 yılında Bizans Tarihi üzerine doktora çalışmasını tamamlayarak payesini almıştır (Demir ve diğerleri, 2008: 39, Vurgun ve diğerleri, 2012: 118). Almanya dönüşü sonrası ise İstanbul Üniversitesi'nde Ortaçağ Tarihi alanında doçent adaylığına atanmıştır. 1937'de tekrar Avrupa'ya giden Kurat, akademik çalışmalarına devam ederek, Avrupa arşiv ve kütüphanelerinde "Prut Seferi ve Barışı" adlı eseri için arşiv malzemesi toplamıştır (Şakiroğlu, 2002: 430). Avrupa dönüşü ise bazı eğitim kurumlarında tarih öğretmenliği yapmıştır. Kurat, 1941 yılında Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesine Ortaçağ Tarihi alanında doçent olarak atanmış, 1944 yılında ise aynı üniversitede profesörlüğe yükselmiştir (Demir ve diğerleri, 2008: 39). Kurat, 8 Eylül 1971 tarihinde elim bir kaza sonucu vefat etmiştir (Vurgun ve diğerleri, 2012: 118).

Eserleri

Çaka Bey: İzmir ve Civarındaki Adaların ilk Türk Beyi (M.S. 1081 – 1096), İstanbul, 1966.

Peçenek Tarihi, İstanbul 1937.

Kazan Hanlığını Kuran Uluğ Muhammed Han'ın Yarlığı, İstanbul, 1937.

Topkapı Sarayı Müzesi Arşivindeki Altınordu, Kırım ve Türkistan Hanlarına Ait Yarlık ve Bitikleri, İstanbul 1940.

İsveç Kralı Karl XII. Hayatı ve Faaliyeti, İstanbul, 1940.

[†] Usûl-i Cedid Hareketi döneminde Tatar Türkleri arasında yetişen Türk tarihçisi ve fikir adamı.

İsveç Kral Karl XII. Türkiye’de Kalışı ve Bu Sıralarda Osmanlı İmparatorluğu, İstanbul, 1943.

Rusya Tarihi Başlangıcından 1911’e Kadar, Ankara, 1948.

Prut Seferi ve Barışı, I-II, Ankara, 1951.

Türk-İngiliz Münasebetlerinin Başlangıcı ve Gelişmesi (1553-1610), Ankara, 1953.

Türk Amerikan Münasebetlerine Kısa Bir Bakış (1800-1959), Ankara, 1959.

Başkan Lyndon B. Jonson ve Amerika Birleşik Devletleri Cumhurbaşkanlığı, Ankara, 1964.

Türkiye ve İdil Boyu 1569 Astrahan Seferi, Ten-İdil Kanalı ve XVI-XVIII. Yüzyıl Osmanlı-Rus Münasebetleri, Ankara, 1966.

Türkiye ve Rusya: XVIII. Yüzyıl Sonundan Kurtuluş Savaşı Kadar Türk-Rus İlişkileri (1798-1919), Ankara, 1970.

IV-XVIII. Yüzyıllarda Karadeniz Kuzeyindeki Türk Kavimleri ve Devletleri, Ankara, 1972 (Demir ve diğerleri, 2008: 39, Şakiroğlu, 2002: 430).

Osman Turan ve Hayatı

Selçuklu dönemi üzerine çalışmalarıyla tanınan Turan, 1914 yılında Trabzon’un Çaykara ilçesinde doğmuştur. Tahsil hayatına Trabzon’da başlayan Turan, ilkokulu Çaykara’da, ortaokulu Bayburt’ta tamamlamıştır. Lise öğrenimini ise Ankara’da tamamlamıştır (Turan, 2016: 5). 1940 yılında Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Ortaçağ Kürsüsünden mezun olan Turan, aynı yıl içerisinde “On İki Hayvanlı Türk Takvimi” adlı çalışması ile Fuat Köprülü danışmanlığında doktorasını tamamlamıştır. Hocası Köprülü siyaset sahnesine girince kendisi Ortaçağ Türk-İslam Tarihi derslerini vermekle görevlendirilmiştir. 1942’de aynı kürsüye asistan olarak seçilmiştir. 1943 yılında doçent, 1951 yılında da profesör olmuştur (Koca, 2012: 411). Bu tarihlerden itibaren hocasının isteğiyle siyasete atılan Turan, 1954 ve 1957 yıllarında Trabzon Milletvekilliği yapmıştır. Ayrıca 1959 yılında Türk Ocakları Genel Başkanlığı yapan Turan, 17 Ocak 1978 tarihinde vefat etmiştir (Demir ve diğerleri, 2008: 75, Turan, 2016: 5).

Eserleri

Oniki Hayvanlı Türk Takvimi (Doktora Tezi), Ankara, 1941.

Orta Zaman Türk Devletlerinde Türkçe Unvanlar (Doçentlik Tezi), Ankara, 1944.

Müsâmeretü’l-Ahbâr (Moğollar Zamanında Türkiye Selçukluları Tarihi) (Tercüme), Ankara, 1944.

İstanbul Üniversitesi Türkiyat Mecmuası'nda Türk Tarihi...

- Tarihi Kronolojinin Esasları (Tercüme), Ankara, 1954.
- İstanbul'un Fethinden Önce Yazılmış Tarihi Takvimler, Ankara, 1954.
- Türkiye Selçukluları Hakkında Resmi Vesikalar Metin, Tercüme ve Araştırmalar, Ankara, 1958.
- Türkiye'de Manevi Buhran Din ve Laiklik, Ankara, 1964.
- Kızıl Tehlike (Şevket Eygi ve Peyami Safa ile beraber), İstanbul, 1964.
- Türkiye'de Komünizmin Kaynakları, Ankara, 1964.
- Türkiye'de Komünizm Kaynakları ve Kültür İhtilali İlaveli, Ankara, 1967.
- Selçuklular Tarihi ve Türk - İslam Medeniyeti, Ankara, 1965.
- Türk Cihan Hâkimiyeti Mefkûresi Tarihi, İstanbul, 1969.
- Türkiye'de Siyasi Buhranın Kaynakları, İstanbul, 1969.
- Selçuklular ve İslamiyet, İstanbul, 1971.
- Selçuklular Zamanında Türkiye, İstanbul, 1971.
- Doğu Anadolu Türk Devletleri Tarihi, İstanbul, 1973.
- Türkler Anadolu'da, İstanbul, 1973.
- Tarih Akışı İçinde Din ve Medeniyet, İstanbul, 1980.
- Vatanda Gurbet, İstanbul, 1980 (Koca, 2012: 412, Demir ve diğerleri, 2008: 75, Turan, 2016: 5).

Ömer Lütfi Barkan ve Hayatı

1903 yılında Edirne'de dünyaya gelen Barkan, ilkokulu Edirne'de, ortaokulu ise Edirne'de başlayıp İstanbul'da tamamlamıştır. Bu tarihten itibaren kısa bir süre öğretmenlik yaptıktan sonra 1923 yılında Darülfünun'a (İstanbul Üniversitesi) kaydolmuş ve 1927 yılında mezun olmuştur (Sahillioğlu, 2011: 3-4). Mezuniyetinin hemen Strasbourg'a giden Barkan, Marc Bloch gibi önemli bir hocadan dersler almıştır. 1931 yılında yurda dönen Barkan, Eskişehir'de Felsefe ve Yurt Bilgisi alanında öğretmenliğe başlasa da 1933 yılında Prof. Dr. Yusuf Kemal Tengirşenk'in yanında Türk İnkılap tarihi alanında doçent olmuş, 1937 yılında ise İktisat Fakültesi'ne İktisat Tarihi alanında dersler vermesi için atanmış, 1940 yılında ise profesör ünvanını almıştır (Sahillioğlu, 2011: 4-7). Türk Tarih Kurumunun önemli üyesi, Türk İktisat Tarihçisi, İstanbul Üniversitesi Türk İktisat Tarihi Enstitüsü'nün kurucusu Ömer Lütfi Barkan 23 Ağustos 1979 tarihinde vefat etmiştir (İğdemir, 1979: 2, Güçer, 1979:2).

Eserleri

XV. ve XVI. Asırlarda Osmanlı İmparatorluğunda Zirâi Ekonominin Hukukî Ve Mâlî Esâsları, İstanbul, 1945.

İktisat Tarihi Ders Notları, İstanbul, 1954

İstanbul Vakıfları Tahrir Defteri, İstanbul, 1970.

Süleymaniye Cami Ve İmareti İnşaatı (1550-1557), Ankara, 1972.

Hüdavendigâr Livası Tahrir Defteri, Ankara, 1978.

Türkiye’de Toprak Meselesi Toplu Eserler 1, İstanbul, 1980 (Sahillioğlu, 2011: 18-19).

İsmail Hakkı Uzunçarşılı ve Hayatı

23 Ağustos 1888’de Eyüp’te doğan Uzunçarşılı, ilköğrenimini aynı semtte yapmış daha sonra Askeri Rüşdiye’ye girmiş ve 1904 Mercan İdadisi’ne kaydolmuştur. 1910 yılında ise İstanbul Darülfünûnu Edebiyat Fakültesine kaydını yaptırmış, 1912 yılında mezun olunca Kütahya İdadisi ve Sultanisi’nde tarih-coğrafya öğretmenliği yapmıştır. Daha sonra sırasıyla Trabzon ve Kastamonu’da Tarih öğretmenliği yapmış ve Kastamonu’nun Milli Mücadele’ye destek veren yerel gazetesi “Açıksöz”de yazılar yazarak kendini tanıtmıştır. Uzunçarşılı, 1927 yılından 1950 yılına kadar Balıkesir milletvekilliği yapmıştır. Bu 23 yıllık dönem içerisinde çeşitli akademik faaliyetlerde de bulunmuş ve İstanbul Üniversitesi Tarih bölümünde dersler vermiştir. 1939 yılında üniversite hocalığı yerine vekilliği tercih eden Uzunçarşılı, 1950 yılından sonra Ortaçağ Tarihi kürsüsüne tekrar konferansçı olarak geri dönmüştür (İpşirli, 2012: 264-265). Türk Tarih Kurumunun Kurucu Üyesi İsmail Hakkı Uzunçarşılı, 12 Ekim 1977 tarihinde vefat etmiştir (Milliyet, 1977: 12).

Eserleri

Karesi Vilâyeti Tarihçesi, İstanbul, 1923.

Karesi Meşahiri: Edib ve Şairler, Ricâl-i Devlet Faslı, İstanbul, 1923.

Anadolu Türk Tarihi Tedkikatından Sivas Şehri İstanbul 1346/1928.

Kütahya Şehri, İstanbul 1932.

Anadolu Beylikleri ve Akkoyunlu, Karakoyunlu Devletleri, Ankara, 1937.

Osmanlı Devleti Teşkilâtına Medhal, Ankara, 1941.

Alemdar Mustafa Paşa, İstanbul 1942.

Osmanlı Devleti Teşkilâtından Kapıkulu Ocakları (I-II), Ankara, 1943.

Osmanlı Devleti'nin Saray Teşkilâtı, Ankara, 1945.

Osmanlı Tarihi 4 Cilt, Ankara, (1947-1959).

Osmanlı Devleti'nin Saray Teşkilâtı, Ankara, 1968.

Meşhur Rumeli Âyanlarından Tirsinikli İsmail, Yılık Oğlu Süleyman Ağalar ve

Midhat ve Rüştü Paşaların Tevkiflerine Dair Vesikalar, Ankara, 1946.

Midhat Paşa ve Tâif Mahkûmları, Ankara, 1950.

Osmanlı Devleti'nin İlmiye Teşkilâtı, Ankara, 1965.

Midhat Paşa ve Yıldız Mahkemesi, Ankara, 1967.

Mekke-i Mükerrreme Emirleri, Ankara, 1972.

Çandarlı Vezir Ailesi, Ankara, 1974 (İpşirli, 2012: 265-266).

Mehmed Fuad Köprülü ve Hayatı

Çağdaş Tarih Anlayışını Türkiye'ye taşımış ve bu anlayış çerçevesinde yazdığı yapıtlarla ve yetiştirdiği öğrencilerle Türk tarih araştırmacılığı ve yazıcılığında yeni bir dönem açmış olan Mehmed Fuad Köprülü, 4 Aralık 1890[†] tarihinde İstanbul'da doğmuştur. 1907'de Mercan İdâdisi'ni bitirmiş ve İstanbul Dârü'l-Fünûnu'na bağlı, Mekteb-i Hukûk'a girmiştir ancak üç sene sonra burayı terk etmiş ve kendi kendisini yetiştirmiştir. Bir süre orta eğitimde öğretmenlik yapmış ve Ziya Gökalp'in destekleri sayesinde 1913 tarihinden itibaren Edebiyat Fakültesi'nde Türk Edebiyatı Tarihi dersleri vermeye başlamıştır (Güneş, 2011: 109-110). Bu yıl içinde tanınmış Fransız sosyal psikologu ve tarih felsefecisi Gustave le Bon'dan da (1841-1931) yararlanarak yazdığı ve tarih araştırmalarında yöntem konusunu ele aldığı Türk Edebiyatı Tarihinde Usûl çalışması, sonraki yıllarda hem edebiyat tarihi alanında ve hem de diğer tarih alanlarında çalışma yapacak araştırmacıların temel başvuru kaynaklarından biri haline gelmiştir (Akün, 2008: 475).

Edebiyat Fakültesi dekanlığı yapan ve 1924'te Türkiyât Enstitüsü'nü kuran Köprülü, 1935 yılında Kars Milletvekili olarak Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne girmiştir. Ankara'ya gelmiş ve Atatürk'ün isteği üzerine, Mekteb-i Mülkiyye'de kurumlar tarihi ve Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi'nde ise Orta Çağ Türk Tarihi derslerini vermiştir. Büyük ilgiyle karşılanan derslerini, 1941 yılına değin düzenli bir biçimde sürdürmüştür (Tansel, 1966: 271-273). Fuat Köprülü, 28 Haziran 1966 tarihinde vefat ettiğinde Akdes Nimet Kurat, Osman Turan, Mehmet Altay Köymen, Neşet Çağatay ve Halil İnalcık gibi

[†] Köprülü'nün doğum tarihi bazı ilim adamları tarafından da çeşitlilik gösterir. F. Babinger, Köprülü'nün doğum tarihini 1888, M. Zeki 22 Kasım 1890 olduğunu bizlere aktarır.

Türk tarihinin önemli isimlerini yetiştirmiş bulunuyordu. (Demir ve diğerleri, 2008: 25)

Fuad Köprülü, Türk tarih araştırmacılığının ve yazıcılığının Osmanlı Tarihçiliği dışına taşınmasında, eski tarihçiler arasında gelenekselleşmiş olan siyasî ve askerî tarih odaklı yaklaşımın aşılmasında yani edebiyat tarihi, dil tarihi, sanat tarihi, hukuk tarihi, iktisat tarihi, din tarihi gibi medeniyet tarihinin muhtelif alanlarının mevcudiyetine dikkat çekilmesinde çok önemli bir rol oynamıştır. Kısacası tarihçiliğimizin ufkunu genişletmiş ve yeni araştırma alanları açmıştır. (Demir ve diğerleri, 2008: 25)

Eserleri

Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar, İstanbul, 1919.

Türk Edebiyatı Tarihi, İstanbul, 1921.

Türkiye Tarihi, İstanbul, 1923.

Türk Tarihi Dersleri: Anadolu Beyliklerine Ait Notlar, İstanbul, 1927.

Bizans Müesseselerinin Osmanlı Müesseselerine Tesiri Hakkında Bazı Mülâhazalar, İstanbul, 1931.

Türk Tarihinin Ana Hatları, Ankara, 1932.

Türk Dili ve Edebiyatı Hakkında Araştırmalar İstanbul, 1934.

İslâm Medeniyeti Tarihi, (W. Barthold ile beraber), İstanbul, 1940 (Akün, 2008: 481-485).

Ahmet Caferoğlu ve Hayatı

Türk Dil Âlimi Caferoğlu, 17 Nisan 1899 tarihinde Gence’de dünyaya gelmiştir. Orta öğrenimini 1908 yılında Semerkant’ta yapmış, lise öğrenimi ise 1916’da Gence’de tamamlamıştır. Aynı yıl içerisinde Kiev Yüksek Ticaret okuluna başladı ise de Rus İhtilâli sebebiyle okula uzun bir süre devam edememiş bu tarihten sonra ise Azerbaycan’ın istiklâli ve istikbâli için çalışmış, 1918’de Nuri Paşa önderliğinde ki Kafkas-İslam Ordusuna katılmıştır. 1920 yılında İstanbul’a gelerek eğitime başlayan Caferoğlu, 1924 yılında Edebiyat Fakültesi’ni bitirmiştir. 1925 yılında ise Türkiyat Enstitüsüne asistan olmuştur. Bu tarihten itibaren Alman üniversitelerinde Türkoloji alanında doktora eğitimi almış ve Türkiye’ye dönmüştür. Türkiye dönüşü İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili Tarihi doçentliğine atanmış ve 1938 yılında ise profesör olmuştur (Sertkaya, 1993: 10-11).

1946 yılında üniversiteden Türk Dili kürsüsünün başkanı olan Caferoğlu, bu görevi 1973 Temmuzundaki emekliliğine kadar devam ettirmiş ve akademik çalışmalarından da ödün vermemiştir. Ahmet Caferoğlu 6 Ocak 1975’te İstanbul’da vefat etmiştir (Sertkaya, 1993: 11).

Eserleri

Türk Dili Tarihi Notları I, II, İstanbul, 1943, 1947.

Türk Lisani Tarihi Dersleri Tatbikat Nümuneleri, İstanbul, 1932.

Türklerde Latin Hurufatı Meselesi, İstanbul, 1933.

İlk Türk Dilcisi Kaşgarlı Mahmut, İstanbul, 1938.

Eski Uygur Türkçesi Sözlüğü, İstanbul, 1968 (Sertkaya, 1993: 10-11).

SONUÇ

Yeni Türk Devleti'nin teşekkülünden sonra Türk kültür hayatına önemli katkılarda bulunan *Türkiyat Enstitüsü*, yayımladığı *Türkiyat Mecmuası* ile Cumhuriyet tarihindeki bilimsel çalışmalara ev sahipliği yapmıştır.

Mecmua, dünya Türkoloji hayatındaki bütün faaliyetlerden haber veren milletlerarası bir yayın organı olma özelliği ile ön plana çıkarak kendi alanında gerek yurt içi ve gerek yurt dışında Türk kültür hayatına ait bilim dalları hakkında araştırma yapanlar için önemli bir kaynak olma özelliğini uzun yıllar korumuş ve korumaya devam etmektedir.

Türkiyat Enstitüsü'nün faaliyetleri ve mecmuada yapılan çalışmalara muhteva bakımından bakıldığında yapılan yayınlar 1930'lu yıllardaki "*Türk Tarih Tezi*" nin, 1931'de kurulan Türk Tarih Kurumu'nun ve 1932'de kurulacak olan Türk Dil Kurumu'nun alt yapısını da oluşturmaya yardımcı olacak niteliktedir.

KAYNAKÇA

1. Kitap

Demir, Remzi, Doğan, Atılğan, *Dil Ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Ve Türkiye’de Beşeri İlimlerin Yeniden İnşası, Elli Portre*, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara, 2008.

İnalıcık, Halil, *Osmanlı Tarihinde Efsaneler ve Gerçekler*, Kronik Kitap, İstanbul, Ağustos 2017.

Turan, Osman, *Türk Cihân Hâkimiyeti Mefkûresi Tarihi*, Ötüken Yayınevi, İstanbul, Mart 2016.

2. Tez

Altınışık, Ahmet Haşim, *Atatürk-İnönü Dönemi Kültür Politikaları Temelinde Türk Tarih ve Türk Dil Kurumu*, Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Kırşehir, 2011.

3. Makale

Akman, Şefik Taylan, “Türk Tarih Tezi Bağlamında Erken Cumhuriyet Dönemi Resmî Tarih Yazımının İdeolojik ve Politik Karakteri”, *Hacettepe Hukuk Fakültesi Dergisi*, 1(1), s.80-109, 2011.

Akün, Ömer Faruk, “Köprülüzâde Mehmed Fuad”, *TDVİA*, C.28, s. 471-486, 2008.

Avcı, Cemal, “Türk Tarih Tezi, Amacı, Uygulanışı ve Sonuçları”, *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, C.11, S.11, s.11-32, Ocak 2005.

Barkan, Ömer Lütfi, “Tarihi Demografi Araştırmaları Ve Osmanlı Tarihi”, *İ.Ü Türkiyat Mecmuası*, C.10, s.1-26, 1953.

Birinci, Necat, “Atatürk’ün Emri İle Kurulmuş Bir İlim Yuvası: Türkiyat Enstitüsü”, *Türk Dili Dil ve Edebiyat Dergisi*, C.49, S.403, s.577-585, Temmuz 1985.

Güleç, İsmail, “Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü”, *TDVİA*, C.41, s.560-561, 2012.

Güleç, İsmail, “Türkiyat Mecmuası”, *TDVİA*, C.41, s.561-562, 2012.

Güneş, Hasan Hüseyin, “Bir Üstâd-I Âlem: Mehmed Fuad Köprülü”, *Tarih Okulu*, S.11, s.103-119, Eylül-Aralık 2011.

İlgürel, Sevim, “Türkiyat Mecmuası Bibliyografyası”, *Tarih Enstitüsü Dergisi*, S.7-8, s.233.262, 1977.

- İpşirli, Mehmet, “Uzunçarşılı, İsmail Hakkı”, *TDVİA*, C.42, s.264-266, 2012.
- Karapınar, Yücel, “Başlangıcından Günümüze Türk Tarih Tezi ve Lise Kitaplarına Etkisi”, *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, C.1, S.2, s. 143-177, 1992.
- Koca, Salim, “Osman Turan (1914-1978)”, *TDVİA*, C.41, s.410-412, 2012.
- Öz, Şaban, “Türk Tarih Yazıcılığında Millileşme Çabaları Üzerine”, *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, S.20, s.40-66, 2012.
- Özkan, Mustafa, “Kuruluşunun 70. Yılında Türkiyat Enstitüsü”, *İÜ Türkiyat Mecmuası*, C.20, s.1-11, 1997.
- Sahillioğlu, Halil, “Ömer Lütfi Barkan”, *İÜ İktisat Fakültesi Mecmuası*, C.41, S.1-4, s.3-38, 2011.
- Sertkaya, Osman Fikri, “Ahmet Caferoğlu”, *TDVİA*, C.7, s.10-11, 1993.
- Şakiroğlu, Mahmut, “Kurat, Akdes Nimet”, *TDVİA*, C.26, s.430-431, 2002.
- Tansel, Fevziye Abdullah, “Memleketimizin Acı Kaybı Prof. Dr. Fuad Köprülü”, *AÜ İlahiyat Fakültesi Dergisi*, C.14, S.1, s.266-281, 1966.
- Tıgılı, Fatih, “İstanbul Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Türkiyat Mecmuası”, *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, C.4, S.8, s.593-608, 2006.
- Vurgun, Ahmet, Muhammet, Avaroğulları, “Akdes Nimet Kurat, Tarihçilik Ve Tarih Öğretimi”, *Türk Tarih Eğitimi Dergisi*, C.1, S.1, s.116-130, 2012.

4. Gazete Yazısı

- İgdemir, Uluğ, “Osmanlı Dünyası ve Yitirdiğimiz Bilgin Barkan”, *Milliyet*, s.2, 12.09.1979.
- Güçer, Lütfi, “Barkan ile Aydınlanan Tarih”, *Milliyet*, s.2, 30.09.1979.
- Milliyet*, “Vefat”, s.12, 12.10.1977.